DANIEL

TURCEA

„Entropia"

Despre autorul *Entropiei* (Ed. C.R., 1970) s-a vorbit ca despre unul din cei mai talentaţi debutanţi ai anului trecut. Daniel Turcea (pe care-l citesc cu oarecare întîrziere, explicabilă prin greutatea de a-mi procura cartea) este, într-adevăr, un poet înzestrat şi aceste prime versuri ale sale sînt mai mult decît promiţătoare. Titlul, cam şocant, e drept, răspunde unei intenţii limpezi, sprijinindu-se pe ideea unei poezii care-şi inventează propria geometrie, propriul spaţiu de forme pure şi doar aparent dezordonate: *„E-atîta credeţi, că conjur, rigoare / In jocul geometric dar nociv / de simplu şi de suplu şi tradus / prin nacele plutind peste nacele / plutind in sine către sine în // Există doar ceea ce nu există / Dar nu se poate, credeţi, afirma | Un Euclid e-n aer peste Yemen / si-n geometrii cu muchii de mătase / Inexistente, tot, se va-ntimpla | Cum se intîmplă-n intersecţia fructa..* " Cu fractură exterioară, versurile îmi amintesc de acelea ale lui Ilarie Voronca (aceeaşi discursivitate ostentativă, acelaşi aspect haotic şi insolit al metaforelor etc...). în fond, Daniel Turcea este înrudit temperamental cu Leonid Dimov, prin înclinaţia spre reverie şi construcţia de imaginare universuri plastice. D. Ţepeneag (care-i prezintă volumul) prinde foarte bine nota de „miraj" a acestei poezii. Autorul are nostalgia unui Orient mirific, spaţiu pur, nelocuit, ireal, ce se identifică o dată cu Asia pastelurilor chineze ale lui Alecsandri şi Macedonski, altădată cu Nordul boreal al lui luliu Cezar Săvescu sau chiar ca Spania barocă a lui Eminescu. Este o lume de geometrii incerte, mătăsoase, de arome, de pietre scumpe, de culori, de fructe şi de animale stranii:

„ Şi aşa cum deasupra Ţării Yemen / aerul visează geometrii / cu moi, in cub hazuy de catifea, /sfere de întîmplări măceluri unse cu mirt şi aloe | lespezi / din cafea //cu nuci de sînge eunuci / bălai, copii emiri sub iazuri colorate / dervişi şoplrle-n caravanserai / in seri mai feminin de mult aflate / cu // portocale-oranj-ceremonii palate /da l mirtul / e legenda alesului iman / şi tot nisipul serii sub pleoapa lui Oman / e molima plecării arabilor neferit / e-n rodie desfrîu-n seminţe odaliscă / e-n şal de odaliscă paloarea fructei vai / sub diamante zodii de animal alături / sînt opiu-n maci cum stau dispuşi străinii mai Verdei Chine-n caravanserai".

Nu trebuie căutate sensuri mai adînci în aceste efluvii de culori şi de forme, căci poziţia lui Daniel Turcea se află, toată, în plăcerea

mnunerii de viziuni caleidoscopice. Poetul se joacă cu vorbele, licrrafic şi ingenuu, visînd geografii lirice şi exotice şi populîndu-le de făpturile suave ale imaginaţiei sale.

(Contemporanul, nr. 7, 1971)

„Epifania"

Peste exact două săptămîni, la 22 iulie, Daniel Turcea ar fi împlinit 37 de ani. Născut în 1945, el a dispărut prematur în 1979. Din cele două cărţi pe care le-a publicat ***(Entropia,*** 1970, şi ***Epifania,*** 1978), reproduse integral, precum şi din cîteva zeci de inedite, a fost alcătuită o culegere, intituiată, ca şi precedenta, ***Epifania,*** una din ultimele care apar în excelenta colecţie „Hyperion" a Editurii *Cartea Românească.* Nu ştim, vai, cum ar fi arătat selecţia, dacă poetul ar fi putut să şi-o facă el însuşi şi nici de forma finală a volumului la care lucra, ***Poeme de dragoste*** (titlul aparţine oare poetului sau editorului?) nu putem fi siguri. Ce ar mai fi scris Daniel Turcea dacă soarta i-ar fi îngăduit, e, pe de altă parte, greu de spus şi, în definitiv, inutil. Mai nimerit este să subliniem faptul că multe din poeziile cuprinse în ***Epifania*** sînt excepţionale şi că Daniel Turcea a lăsat, la nici 34 de ani, o operă originală şi puternică.

între cele două cărţi tipărite, la intervalul, neobişnuit pentru poeţii români de azi, de opt ani, sînt unele asemănări, dar şi mari deosebiri. ***Entropia*** conţine lungi şi volubile poeme, în care se amestecă, în chipul cel mai personal, preţiozitatea şi umorul, filosofarea şi parodia ei, austeritatea cu o mătăsoasă senzorialitate. Tînărul pe atunci poet era un epicureu visînd geometrii spirituale, înrudirea cu Ion Barbu (în tăietura frazei lirice, ca şi în unele motive cum ar fi helenismul tîrziu, pătruns de duhul arab şi asiat) i-a fost semnaiată de la început, nu şi o anume disponibilitate spre umor, spre comicul ideii, indiciu al unei imaginaţii pline în fond de vitalitate. Poemele, de aspect oniric, cultivă uneori un soi de delir calculat, ca la Dali sau Chagall *(„cînd lumea doarme visînd din chagall"),* în care materiile îşi schimbă proprietăţile, solidele curg, lichidele îngheaţă, într-o foiala permanentă a moleculelor, minuscule fiinţe demoniace care aiurează, nd, clinchetesc, foşnesc şi pîlpîie. Peste acest strat organic profund, poetul aşterne unul de culoare, vădit livresc, bogat în referinţe şi simboluri. Prima impresie este de exotism în maniera simboliştilor

la 1900. Gh. Grigurcu a vorbit de similitudini cu poeţii macedonskieni Mircea Demetriad, Alex. Obedenaru şi Al. Petroff *(•.poeţi de mare elan topit în preţiozitate").* Abundă numele proprii,

cu mireasmă orientală (arabă sau chineză), în încercarea, repetată de a sugera colaborarea (aici e reminiscenţa barbiana cea mai vizibilă) spiritul de geometrie grecesc cu spiritul senzual, baroc, al Asiei. Unele versuri sînt programatice: *„ Un Euclid e-n aer peste Yemen/şi-ngeometrii cu muchii de mătase".* Altele se mărginesc să sugereze alchimia aceasta specială: *„Cu geometria lină a Statului Mohab / Dezvăluită-n dulii prin însuşi cubul Ab / Dul / Moscheea casei El Irhal / E muşcătura serii animal la gîtul doamnei / rană silinicl || c-atîta credeţi, vă conjur, rigoare / în jocul geometric dar nociv | de simplu şi de suplu şi tradus | prin nacele plutind peste nacele /plutind în sine către sine în".* Modul însuşi de a nu sfîrşi propoziţiile lirice este caracteristic poetului, care adoptă un ton oracular sau simplu liturgic. A căuta înţelesuri adînci în aceste nume înseamnă a vedea o simbolistică ermetică acolo unde nu mi se pare a fi mai mult decît un joc. Cred că *Entropia* lui Daniel Turcea a fost rău interpretată sub acest raport, neluîndu-se în considerare faconda minulesciană (dacă tot vorbim de simbolism), tendinţa spre parodie. Ce-i drept, e uneori greu de distins elementul serios de cel ludic de exemplu într-un poem ca *Şansa inefabilă a renaşterii florentine,* une întîlnim, alături de evocatoare imagini stilizate *(„şi mandarini sorbindu-şi alb ia: de timp din ceşti"),* altele pline de umor *(„dulăul cult ce rodea geometria de carnea unei drepte");* alături de versuri ce par să aibă tîlcul lor *(„şi matematici sacre se logodeau garoafe "),* care îmi aminteşte de titlul volumului lui Gh. Grigurcu, *Un trandafir visează matematica,* sau: *„la veacul matematic flamand sfîrşit elin"),* destul de facile calambururi *(„Ţara Con-Cavă")* ori fantezii ludice *(„lung exod de niluri / către piramide / unde faraonul | Para-parmenide / ş-a-ngropat în Ra fructa :i / — molima / de cameleon / Vis Fiind oglinzii arithmos ideon"),* unele foarte în genul lui Ion Barbu (care şi el ştia să se joace): *„se năpădea de cactuşi tot aerul alerg / printr-un regat de aţă spre comitatul Berg' / au ars pe rug oo, magii, în Ţara de Cristal / căci proorocirea caldă şi afinat moluscă! | va minuna pe plaje cum cad, mănîncă stele / aşa a fost -cometă - şi îl crezură muscă | au ars pe rug alături pe cei ce-aud un peşte | strălucitor prin Haos privind cu 3 planete / a plîns din cer cu ceară | şi nimeni n-a crezut. Ş-oriunde piramida a alergat copil | au ars apoi aceştia au ars au ars au ars / a fost un cîmp de luptă unde au găsit ghitare / căci mai frumos ca glasul lui Laucoon si spart / e împletirea-n şarpe, mai cald, de Praxitele / sub vinuri de bacante cu plete lungi si chele | ar fi urlat la lună bocancii unui rege / a rîs Rabelais hainul şi s-a-mbătat în lege".*

în acest dintîi volum, lirismul pendulează aşadar, între fantezia • ăuşă şj stilizarea subtila. Aş zice că Daniel Turcea simulează vorbirea pendantă, şi că tonul lui esenţial e similioracular: o dată construit decorul, o dată sugerată atmosfera, poetul se lasă în voia jmaajnaţiei lui iubitoare de miresme, de exotism, de visare şi de ideograme. ***Ţara Sin,*** bunăoară, evocă o Chină poetic-utopică, imagine a unui Răsărit suav-melodios şi răcoros-hieratic: *„Ceai şi pagode de xilofon / fructele răcoare albă / atomii în litere chinezeşti // ninge de asemeni cu hieroglife şi ideograme / pufoase şi moi alb topind / evantaie imense şi multe camelii".* Hieroglifa nu ascunde nimic, e un pur simbol decorativ, o figură geometrică în care poetul vede, ca sîmburele vegetînd în miezul unei fructe, liniile interioare visînd: *S-a întimplat într-o hieroglifă / o dată cu adierea vîntului de mosc | soarele a desfăcut un lotus / la-ntretăierea a 4 linii | şi una din ele a-nceput să viseze"* Secretul acestor poezii constă tocmai în combinaţia de natural şi artificial, de reverie liberă în faţa lucrurilor şi de viziune a unui univers abstract şi matematic.

Epifania renunţă aproape c"u totul la ingeniozitatea ludică în favoarea unui lirism grav şi extatic. Poezia pierde din farmec (totdeauna superficialitatea e fermecătoare: suprafeţele, concretul, vizibilul, audibilul lumii) şi cîştigă în tensiune, în dramatism. Ceea ce Daniel Turcea numeşte, plotinian, în chiar subtitlul cărţii lui din 1978, „o cîntare a treptelor " este o formă a poeziei de cunoaştere, cîteodată în manieră concettistă, bazată pe iluminare, dar şi pe sentinţă, pe viziunea fulgurantă, dar şi pe definiţia care prinde obiectul în formulă. Lirismul e pe alocuri superior didactic, utilizînd axiome limpezi şi nedemonstrabile, oarecum ca acelea ale lui Nichita Stănescu din ***Laus Ptolemaei:*** *„punctul este poarta prin care universul poate ieşi / în afara lui"* Sau definiţii: *„geometria - lege a lumilor închise".* Chiar şi poemele de anvergură (mai puţine) nu mai au discursivitatea celor din ***Entropia.*** Poetul e norocos aici pe spaţii mici. Dacă o parte din marile poeme sînt reuşite, acest lucru se datorează capacităţii lor de a rămîne laconice în cantitate. Sintaxa sfărîmată creează impresia de suspendare a vorbirii: lirismul nu se află în cuvinte, ci în cosmicele spaţii albe dintre ele. O capodoperă a genului este de pildă poemul ***Grădini,*** necitabil din cauza lungimii. Dar iată mult mai scurta ***Inserare*** unde atmosfera sufletească e un mic halou în jurul cuvintelor rare şi puţine: *„stingîndu-se / rămîn / numai miresme // strune / neatinse // ca sufletul / aproape* ".

Treptat, se încheagă un lirism de mari transparenţe şi purităţi în -care sălăşluieşte un suflet extatic. Poeziile seamănă cu nişte iceberguri,

care mai mult ascund. Motivul cîntării fără atingerea strunelor (de origine mallarmeană, prin Ştefan Petică) revine:,, *aceeaşi / diferite tonuri; unei l strune-abia atinse, părăsind l în după-amieze, toamna. Las-o || neatingînd-o, cîntă'".* Sufletul se cufundă într-o contemplare fără margini, ca un fel de plotiniană contopire (despre Plotin, poetul spune: *„ultimul orgolios al învinsei / pentru totdeauna Elade"): „ viaţa-mi / puţină / trupul îngîndurat // îngroapă-le / vii / în lumină II de-ar muri l tot ce nu e / în mine / curat || ţărînă / şi gîndul / preaiubind / le sfinţeşti || să nu mai ştiu / să nu mai ştiu / dacă mai sînt l sau doar Tu eşti || viaţa-mi / puţină / trupul / îngîndurat || uşor | mi le-ngroapă / de vii /în lumină".*

Sau, pînă la delicata, suava, rugăciune înălţată puterilor necunoscute ale marelui tot: *„povară l îţi sînt / lemn / de răstignire || îmi eşti cer / mult iertînd / peste suflet / iubire ".* Un sunet mai limpede şi mai curat, s-a făcut rareori auzit în poezia noastră.

Cîteva teme se regăsesc peste tot în ***Epifania*** şi în ***Poemele de dragoste*** postume, unde nu e vorba de iubită, ci de iubire, şi unde prea puţin din dragostea trupească pătrunde. Poetul spune admirabil: *„Cuvînt / de bună mireasmă / gura mea / umple".* Cînd nu sînt schematice şi străveziu dogmatice, aceste poezii sînt splendide în simplitatea lor, desfăcînd toată carnea de pe osul inimii, reduse la o luminoasă exclamaţie de iubire şi de uimire. Daniel Turcea ştie ce face şi întîmplător, într-un rarisim moment de orgoliu, mărturiseşte: *„ştiu totul astăzi despre poezie".* Un ***Poem de dragoste*** postum începe aşa: *„ a privi / a vedea / cu sufletul / fără veşminte / a atinge / a intra / în taină".* Este chiar cheia acestei poezii în care nu găsim confesii, ci simple stări extatice, că sufletul nu se consideră demn a-şi mărturisi meschinele trăiri, adorînd să se risipească în marele miracol al fiinţei: *„ mă simt acum atît de vechi | incit: e bine / nimic nu mi-e acum străin / mi-e dor / de mine însumi răspîndit în lume".* Spiritualismul acesta extatic îşi creează treptat stereotipiile şi retorica. Lumina, focul, cerul, iubirea, seminţele, lacrima, taina, soarele, cuvîntul (logosul) îi alcătuiesc vocabularul principal. Nu ştiu cum ar fi evoluat poetul, dar postumele denotă deja un purism excesiv, pe de o parte, şi semne de dogmatizare a propriei atitudini, pe de alta. Convenţiile tipice împung ca nişte coaste pielea care îmbracă unele poezii. Adevărul, Viaţa, Cuvîntul, Lumina încep să fie scrise cu majusculă, îşi pierd savoarea, rămîn doar noţiuni abstracte, îmi displace această monotonie, această simplistă liturghie lirică, în poezii la care e posibil ca Daniel Turcea să fi renunţat, dacă mai trăia. Oricum, destule din poeziije lui superbe sînt de găsit printre postume, ca de exemplu chiar aceea ***(In această tăcere)***

cu care editorul încheie culegerea: *„cum eşti cuvintelor desăvîrşire, tăcere / mai mult decît cerul / de peste pămînt / de peste durere // in această tăcere / cuvintele se desfac ca nuferii / de albe, încet şi ca fructa respiră / în această tăcere / scînteiază ca stelele nopţii // pînă-n acea dimineaţă a lumii".* E semnificativ, în fine, că, transfigurînd lucrurile şi raportul lui cu lumea, Daniel Turcea a scris de fapt despre viaţă, nu despre moarte, nici chiar cînd, bolnav, în ultimul an, ar fi putut să şi-o presimtă.

{România literară, nr. 28, 1988)